

ПРОБЛЕМИ ПОСИЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ЕКОЛОГІЧНИХ, ЗЕМЕЛЬНИХ ТА АГРАРНИХ ВІДНОСИН

ЩОДО ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТИМИ СЕЛЯНСЬКИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ

Статівка А. М.,

*доктор юридичних наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Відповідно до положень ст. 15 Закону України від 25 червня 1991р. “Про охорону навколишнього природного середовища” екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров’я людей. Виходячи з цього, важливим є з’ясування питання щодо впливу на екологічну обстановку внаслідок здійснення господарської діяльності особистими селянськими господарствами.

Законом України від 15 травня 2003 р. “Про особисте селянське господарство” визначено, що особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використання майна особистого селянського господарства, у тому числі і у сфері сільського зеленого туризму.

На сьогодні особисті селянські господарства мають істотний потенціал для розвитку аграрного виробництва. Мова йде про величезну категорію виробників. Йдеться про 4 млн. господарств (за іншими оцінками – 4, 5 млн.). Без перебільшення, ці господарства на повну міру забезпечують продовольчу безпеку держави сільськогосподарською продукцією, яка є трудомісткою і виробляється, варто прямо говорити, переважно лопатою і граблями. За даними статистичної звітності “Сільське господарство України” у 2012 р. господарства населення виробляли понад 90% картоплі, овочів – 86%, молока – 78%, м’яса яловичини – 75% та свинини – 57%. Разом з тим, цій категорії виробників працювати значно складніше, ніж великим агрохолдингам, які займаються виробництвом високодохідних технічних і зернових культур.

Законодавство України передбачає спеціальні вимоги екологічної безпеки у сфері ведення сільського господарства. Оскільки головним об’єктом аграрного виробництва є землі сільськогосподарського призначення то суттєве місце займають заходи, які спрямовані на охорону таких земель. Земельний кодекс України, Закон України “Про охорону земель” закріплюють поняття охорони земель як систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне їх використання, запобігання необґрунтованому

вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення та підвищення родючості ґрунтів та ін.

Проведення обов'язкового моніторингу родючості ґрунтів, еколого-економічного, природно-сільськогосподарського, протиерозійного районування (зонування) земель є також важливими заходами охорони земель сільськогосподарського призначення. З метою охорони земель, відтворення родючості ґрунтів чинне законодавство закріплює нормативи гранично допустимого забруднення ґрунтів, їх стану, показників деградації земель та ґрунтів, оптимального співвідношення земельних угідь та ін.

Закон України "Про особисте селянське господарство" закріплює зобов'язання членів особистого селянського господарства: дотримуватися вимог земельного законодавства та законодавства про охорону довкілля, дотримуватися діючих нормативів щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства. Здійснення наведених заходів є нерідко проблематичними, оскільки громадяни, що ведуть особисте селянське господарство, не бажають цього із мотивів економії часу і коштів.

Важливе місце серед вимог екологічної безпеки при здійсненні особистими селянськими господарствами господарської сільськогосподарської діяльності займає Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. З цього документу випливає, що особисті селянські господарства, що використовують переважно власну продукцію, ведуть товарне виробництво, орієнтовані на збільшення загального доходу, тож більше мотивовані до виробництва працемісткої сільськогосподарської продукції. Особистим селянським господарствам необхідно сприяти у розвитку органічного землеробства. Окрім цього, передбачено: забезпечення раціонального використання природних ризиків, залучених до господарського процесу в аграрному секторі, шляхом впровадження системи моніторингу та контролю якості всіх земель сільськогосподарського призначення та обов'язкової агрохімічної паспортизації; створення умов для збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів; регламентація розміщення у сівозмінах екологічно деструктивних культур відповідно до наукового обґрунтування норм; стимулювання користувача (власника) землі до раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення.

Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" також містить загальні вимоги, відповідно до яких юридичні та фізичні особи (це стосується особистих селянських господарств) зобов'язані забезпечувати екологічно безпечно виробництво, зберігання, транспортування мікроорганізмів, інших біологічно активних речовин та продуктів біотехнології, а також розробляти і здійснювати заходи щодо запобігання та ліквідації наслідків шкідливого впливу біологічних чинників на довкілля та здоров'я людини.

У господарській діяльності громадяни, які ведуть особисте селянське господарство, використовуються пестициди і агрохімікати. У системі заходів екологічної безпеки у сільському господарстві відведено важливе місце правилам безпечного поводження із вказаними небезпечними речовинами. Закон України

“Про охорону навколишнього природного середовища” зобов’язує юридичних та фізичних осіб додержуватися правил транспортування, зберігання і застосування засобів захисту рослин, стимуляторів їхнього росту, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів, щоб не допустити забруднення ними або їх сполуками довкілля, сільськогосподарської сировини та продуктів харчування.

Таким чином, законодавство закріплює до особистих селянських господарств, такі ж самі як і до великих сільськогосподарських підприємств, вимоги екологічної безпеки щодо використання і застосування агрохімікатів і пестицидів у процесі здійснення сільськогосподарської діяльності. Агрохімікати тут застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності аграрних культур, підвищення якості продукції рослинництва. Пестициди використовуються з метою знищення, перешкоджання розвитку шкідливих організмів, які заподіюють шкоду сільськогосподарським рослинам, тваринам, людям, а також навколишньому середовищу.

Громадянам, які ведуть особисте селянське господарство, доцільно надавати агро- і зоотехнологічну меодичну та організаційну допомогу. Це дасть змогу як підвищити продуктивність виробництва сільськогосподарської продукції, так і підвищити рівень екологічної безпеки при здійсненні ними господарської діяльності.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИГОБНИЦТВА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Єрмоленко В. М.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені акад. В. З. Янчука
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Приставаючи до висвітлення правових проблем екологічної безпеки слід одразу зазначити, що виокремлення окремого правового інституту забезпечення екобезпеки є надбанням саме української юридичної науки. Вказаний інститут знайшов свій відбиток у навчальній літературі, що свідчить про його достатнє доктринальне обґрунтування та належну усталеність в еколого-правовій науці [1, с. 293–315; 2, с. 119–165; 3, с. 119–136]. Натомість у навчальній літературі Росії [4, 5] та Білорусі [6] у структурі екологічного права інститут екобезпеки не розглядається. Тому будемо виходити з вітчизняних реалій, тим більше, що крім легального закріплення поняття екологічної безпеки, заходам щодо її забезпечення присвячено окремий розділ в Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища”.

Сільське господарство не є тією галуззю суспільного виробництва, яка